

Esmane hoolitsus

Esmane hoolitsus, kui lapsele põhihoolduse tagamine, hõlmab enda alla lapse füüsiliste vajaduste rahuldamise ning asjakohase meditsiiniravi tagamise. Esmase hoolitsuse juurde kuuluvad toidu, joogi, peavarju, puhaste ja sobiva riietuse ning lapse isikliku hügieeni tagamine. Lapsel, kellele jäetakse esmane hoolitsus lapsevanemate poolt tagamata ja kes jäetakse hooletusse, on suurenenud risk haiguste ja psühhosotsiaalsete probleemide tekkeks. Esmase hoolitsuse tagamise puhul on oluline jälgida, kuidas lapsevanemad koos oma lastega igapäevaelu korraldavad ning kuidas nad on võimelised hoolitsema lapse vajaduste rahuldamise eest kogu lapse üleskasvamise vältel. Esmase hoolitsuse juurde kuulub ka stabiilsuse tagamine, mis võimaldab lapsel areneda ja säilitada turvalist kiindumust peamiste hooldajatega. Stabiilsuse tagamiseks peavad lapsevanema reageeringud muutuma ja arenema vastavalt lapse arengule.

Esmase hoolitsuse tagamise kaitse- ja riskitegureid aitavad välja selgitada alljärgnevad küsimused.

Väikelaps (0-7):

- Kas vanemad ärkavad öösel, kui laps nutab?
- Kas vanemad hoolitsevad lapse hügieeni eest (nt vahetavad beebi mähkmeid, tagavad lapse igapäevase pesemise, tavahügieeni)?
- Kas vanemad toetavad last vastutuse võtmisel hügieeni eest (nt õpetavad last hambaid pesema ning teostama muid igapäevaseid hügieenitoiminguid)?
- Missugune on lapse päevakava?
- Kas vanemad tagavad, et laps jõuaks õigeaegselt lasteaeda ja tulevad lapsele õigel ajal järele?

Igas vanuses lapse puhul:

- Kas vanemad on suutelised lähtuvalt lapse vanusest ja arengust lapse eest hoolitsema ning mõistma lapse vajadusi (nt söögi, joogi ja aastaajale vastava riietuse osas)?
- Kas vanemad veedavad koos lapsega piisavalt aega?
- Kas lapsel on oma magamiskoht puhaste voodiriietega?
- Kas vanemad jälgivad lapse unerežiimi, sealhulgas piiravad nutiseadmete kasutamist öhtusel ajal, et tagada lapsele kvaliteetne uni?
- Kas vanemad hoolitsevad, et lapse tervisevajadused on rahuldatud (sh hambahooldus)?
- Kas vanemad otsivad vajadusel abi või küsivad nõu (nt pere- või eriarstilt)?
- Kas vanemad järgivad spetsialistidelt saadud nõuandeid ja soovitusi?
- Kas vanematele on pakutud ja kas nad on osalenud tugiteenustel (nt vanemlike oskuste koolitused)?
- Kas lapse päevaplaan on stabiilne ja ettearvatav?
- Kas vanemad tagavad, et laps jõuaks õigeaegselt kooli?
- Kas vanemad toetavad lapse iseseisvat toimetulekut?
- Kas vanemad lasevad lapsel end aidata kodustes töodes viisil, mis on vastavuses lapse vanuse ja arengutasemega?
- Kas vanemad panevad ebamõistlikult suure osa olmevastutusest kodus lapsele?
- Kas vanemad lasevad lapsel võtta ebamõistlikult suure vastutuse õdede-vendade, vanemate või

teiste täiskasvanute eest, kellega laps koos elab?

- Kas laps on vanemate tülides vahendaja rollis?

Tabel 10. Esmase hoolduse tagamise peamised kaitse- ja riskitegurid

Kaitsetegurid	Riskitegurid
Lapsevanemad hoolitsevad lapse eest, luues kodus lapse vajadustele vastavad tingimused, tagavad, et laps saaks vigastuste ja haiguste korral arstiabi. Lapse põhivajadused on rahuldatud.	Lapsevanemad ei hoolitse lapse eest piisavalt ja aset on leidnud lapse hooletusse jätmine. Lapse põhivajadused ei ole rahuldatud. Puudulik järelevalve lapse tegevuse üle ja puudujäägid turvalisuses kodus, liikluses, avalikel üritustel jms.
Lapsevanemad tunnistavad oma raskusi lapse eest hoolitsemisel ning otsivad asjakohast abi.	Lapsevanemad ei tunnista puudujääke esmase hoolduse tagamisel ja ei tee lastekaitsetöötajaga koostööd, mis aitaks kaasa lapse esmase hoolduse tagamisele. Lapsevanemad ei võimalda lapse vigastuste ja haiguste korral arstiabi. Vanemad ei märka lapse tervislikku seisundit ega järgi tervishoiutöötajate juhtnööre. Lapsega juhtuvad sagedasti õnnetused või vigastused, mis viitavad sellele, et laps jäetakse järelevalveta või tema suhtes on kasutatud füüsilist vägivalda.
Lapsevanemad on loonud lapsele toimiva ning piisavalt ettearvatava igapäevarutiini, mis arvestab lapse soovidega mängu- ja puhkeajale.	Lapsevanematel on vähesed oskused stabiilse igapäevarutiini loomisel ja säilitamisel. Lapse argipäev on kaootiline ja puudub selge päevaplaan (sh puuduvad kellaajad lapse koju tulemiseks õhtuti).

Lapsvanemad järgivad meditsiinitöötajate soovitusi, teevad arstidega koostööd. Vanemad järgivad soovitusi lapse ravimisel, hooldamisel (sh vajaminevate ravimite manustamine).	Lapsevanemad ei järgi meditsiinitöötaja poolt antud soovitusi, mis on lapse tervisliku seisundi tagamiseks vajalikud. Lapsevanemad keelduvad ravist või lapse tervisliku seisundi jaoks oluliste ravimite manustamisest.
Lapsevanem on taganud lapsele tema vajadustele, võimetele ja vanusele vastava osaluse haridusvaldkonnas.	Lapsevanem ei ole taganud lapsele tema vajadustele vastavat osalemist haridusvaldkonnas. Lapsevanema nägemus lapse hariduse omandamisest ei vasta lapse tegelikele võimetele. Haridusvaldkonna spetsialistide ootused ja tugi lapse haridusele ei ole vastavuses lapse tegelike võimetega.
Lapsevanemad tulevad iseenda eludega piisaval määral toime ja ei pane lapsele vastutust enda probleemide eest. Lapsevanem asetab lapse vajadused enda omadest ettepoole. Lapsevanem annab lapse vanuse kasvades aina enam sõna- ja otsustusõigust ning toetab lapses vastutustunde tekkimist.	Lapsevanemal puudulik vastutusvõime ja ebamõistlikud nõudmised lapsele. Lapsevanema jaoks on esikohal iseenda vajaduste rahuldamine, mitte lapse huvide esmatähtsaks seadmine.